

ملاحظات در ارتقاء دینداری

حمیدرضا آیت الهی

۱- مشخصه های دینداری: باور دینی، عواطف دینی، عمل به مناسک دینی، رفتار بر اساس اخلاق، نگرش اجتماعی سیاسی.

۲- ضعف دینداری می تواند ناشی از ضعف یکی و یا بیشتر از مشخصه های فوق باشد. مثلا:

● باوردینی زیاد، عواطف دینی زیاد، عمل به مناسک دینی زیاد، رفتار بر اساس اخلاق زیاد ولی نگرش اجتماعی سیاسی کم، مثل: تفکر انجمن حجتیه در بهترین حالتش

● باور دینی زیاد، عواطف دینی زیاد، عمل به مناسک دینی زیاد، رفتار اخلاقی کم و نگرش سیاسی اجتماعی زیاد؛ مثل: افرادی که به نحوی خود را متدین و اهل انقلاب می دانند ولی رفتارهای آنها اخلاقی نیست و یا با توجیه رفتارهای خود هرگونه خلاف اخلاق را در مسیر دینداری می دانند.

● باور دینی زیاد، عواطف دینی زیاد، عمل به مناسک دینی کم، رفتار اخلاقی زیاد و نگرش سیاسی اجتماعی کم؛ مثل: اغلب مردمی که چندان قید و بندی به احکام دینی ندارند ولی سعی می کنند در زندگی اخلاقی باشند. این افراد بسیار علاقمند به کلاسهای شبه عرفانی هستند. (مثل علاقمندان به بحثهای آقای الهی قمشه ای)

● باور دینی زیاد، عواطف دینی کم، عمل به مناسک دینی زیاد، رفتار اخلاقی زیاد و نگرش های سیاسی اجتماعی متوسط؛ مثل: دیندارانی که در انجام بسیاری احکام و مستحبات دینی مقید هستند ولی هیچگاه کارهای آنها روح معنوی ندارد؛ مثل: اهل حدیث از اهل سنت و جاهلان متنسک در میان شیعیان.

● باور دینی کم، عواطف دینی زیاد، عمل به مناسک دینی زیاد، اخلاق دینی زیاد و نگرش های سیاسی اجتماعی زیاد؛ مثل: کسانی که بطور سنتی عادت به دینداری دارند ولی این افراد با اولین شبهه اعتقاد خود را از دست می دهند.

۳- دینداری های متفاوتی داریم که باهم تفاوتهای بسیاری دارد و هر یک یک جلوه بخصوصی دارد.

۴- ارتقاء هر یک از مشخصات دینداری با مشخصه دیگر تفاوتهای مهمی دارد لذا روش های ارتقاء هر نوع دینداری با نوع دیگر فرق می کند.

۵- عناصر دخیل در دینداری و بی دینی افراد بسیار زیاد و متفاوت هستند: مثل وضعیت خانوادگی، روحیات متفاوت، عوامل رشد معرفتی مختلف، برداشتهای متفاوت از دین، وابستگی های دنیوی متفاوت، جو سیاسی اجتماعی مختلف، جو رسانه ای متفاوت، میزان دسترسی به الگوهای دینی.

۶- بیاد داشته باشیم که قرآن تاکید می کند برچشمها و قلبهای برخی انسانها قفل زده شده است و چنان در فضای ضد دینی بار آمده اند که امکان تغییر در آنها نیست. بنابر این ارتقاء دینداری در این افراد معنایی ندارد و تلاشی نافرجام است. برخی نیز در بستر اجتماعی خود به روحیه ای دینی دست یافته اند که صرفا باید از کاهش دینداری در این افراد جلوگیری کرد. اگر هم ارتقاء مطرح باشد برای تمام کسانی که متدین هستند باید برنامه ریزی صورت بگیرد متناسب با وضعیت افراد در میزان دینداری.

۷- یکی از رسالتهای کسانی که درصدد رشد دینداری هستند این است که دینداری از حالت جبرهای اجتماعی پیشین به حالت دینداری انتخابی و اختیاری مبدل گردد. از آنجا که دینداری امری درونی و شخصی است که می تواند جلوه های بیرونی نیز داشته باشد، لذا باید از هرگونه اجبار در دینداری پرهیز کرد؛ چرا که در اولین فرصت که اجبار برداشته شود دوباره حالات قبلی باز خواهند گشت. به هر حال باید هرچه بیشتر از روشهای اختیاری در ارتقاء دینداری استفاده کرد. بیاد داشته باشیم که نمی خواهیم فرد را دیندارتر کنیم و به سطحی از دینداری خودپسندمان ارتقاء دهیم بلکه باید شرایطی بوجود آورد تا شخص خود دست به انتخاب بزند.

۸- ارتقاء دینداری به معنای ایجاد بسترهای مناسب برای رشد ایمانی افراد و حذف عوامل تخریب کننده دینداری است تا فرد خود دست به انتخاب بزند. لذا در شرایطی که سعی می کنیم حتی برخی معارف دینی را به دیگری بیاموزیم تا زمینه ساز دینداری او شود ما نیستیم که در او معرفت دینی را زیاد کرده ایم، بلکه بستر مناسب معرفتی برای دینداری او مهیا کرده ایم به همین جهت است که ارتقاء معارف دینی در یک مجموعه، یکسان اثر نمی گذارد احتمال دارد همین اقدام باعث دوری فرد از دینداری گردد. چنین توقعاتی در کار ارتقاء دینداری خطاست.

۹- از آنجا که مولفه های دینداری جنسهای متفاوتی دارند لذا برای ارتقاء باید به نوع دینداری که در صدد ارتقاء آن هستیم توجه داشته باشیم و برای افزایش دینداری نمی توان از روشهای ارتقاء یک مولفه برای رشد مولفه ای دیگر استفاده نمود.

۱۰- از انسان شناسی باید شروع کرد سپس خداشناسی. دینداری باید با دغدغه های شخصی افراد متناسب بوده و در آن دغدغه ها اثرگذار باشد. روشی که میسیونر های مسیحی با آن تبلیغ مسیحیت را می کرده اند.

۱۱- از آنجا که عوامل موثر در دینداری یا بی دینی افراد در ۸ دسته تقسیم شد و ۵ مولفه گوناگون برای دینداری ذکر گردید لذا برای تقویت هر مولفه متناسب با عامل دینداری یا بی دینی جدولی بدست می آید که دارای ۴۰ خانه است. (جدول دو صفحه بعد)

۱۲- برای ارتقاء دینداری در افراد روش های متفاوتی وجود دارد که ذیلا ذکر شده است و سپس در جدول ۴۰ خانه ای فوق الذکر نشان می دهیم برای هر عامل موثر در هر مولفه، از کدامیک از این روشها می توان استفاده نمود.

روشهای متنوع برای ارتقاء دینداری متناسب با نوع دینداری و عناصر تاثیر گذار در آن

- ۱) تعلیم معرفت‌های دینی در درسها و سخنرانی و در نوشتارها،
- ۲) بر انگیختن احساسات دینی در خطابه‌ها و جلسات موعظه،
- ۳) ایجاد شرایط اجتماعی مناسب و ایجاد قدرت تفکیک بین شرایط اجتماعی و دینداری،
- ۴) تماس حضوری یا تبیین سرگذشت نمونه‌های ارزشمند دینی،
- ۵) استفاده از هم‌افزایی جمعی در مجامع دینی،
- ۶) درگیر نمودن افراد با سوالات متفاوت که انگیزه را در اندیشیدن و عمل کردن دینی افزایش بدهد (دفائن العقول)،
- ۷) انتقال روحیه معنوی با ابزارهای هنری،
- ۸) بر انگیختن دور اندیشی با درگیر کردن فرد با هدف زندگی و معاد،
- ۹) بر طرف کردن شبهات دینی با منطق درست و متناسب با مخاطب،
- ۱۰) ساختارمند کردن ذهن برای پرهیز از تشتهای تصمیم‌گیری،
- ۱۱) مساعدتهای رفتاری برای غلبه بر منافع شخصی مبتنی بر لذتهای دنیوی،
- ۱۲) بازگشایی پیام‌های رسانه‌ای کاهنده دینداری با ارتقاء سواد رسانه‌ای،
- ۱۳) تشویق و تنبیه‌های اجتماعی،
- ۱۴) تقویت برخی خصوصیت‌های روحی ضعیف در افراد

۱۳- با توجه به روش های متنوع ارتقاء دینداری اکنون می توان بررسی کرد که برای ارتقاء هر مولفه از دینداری و متناسب با عامل تاثیر گذار در دینداری و بی دینی از کدام روش ها می توان استفاده نمود. (شماره های ذکر شده در هر خانه ی جدول ناظر به شماره روشی است که بالا ذکر شده است)

جدول عوامل موثر در دینداری بر اساس وجوه مختلف دینداری

نگرش اجتماعی سیاسی	رفتار بر اساس اخلاق	عمل به مناسک دینی	عواطف دینی	باور دینی	وجوه دینداری ----- عوامل موثر در دینداری
۱،۳،۹،۱۲،۱۳	۲،۴،۱۰،۱۱	۳،۴،۱۱	۲،۴،۵،۱۴	۱،۶،۸،۹	وضعیت خانوادگی
۳،۹،۱۲	۲،۴،۱۰،۱۱،۱۴	۱،۴،۵،۹،۱۳	۲،۴،۷،۱۱،۱۴	۲،۵،۷،۱۰،۱۴	روحیات متفاوت
۱،۳،۱۰،۱۲	۴،۸،۱۱	۶،۸،۹،۱۰	۱،۶،۸	۱،۳،۶،۹،۱۲	عوامل رشد معرفتی
۳،۹،۱۰،۱۲	۳،۴،۱۰،۱۱	۱،۹،۱۰	۴،۵،۱۱	۱،۹،۱۰،۱۲	پیش فرضها و تنوع برداشتها از دین
۳،۵،۹،۱۰،۱۲	۲،۴،۱۱،۱۳	۲،۴،۶،۸،۱۱	۲،۴،۸،۱۱،۱۴	۴،۶،۸،۱۱،۱۳	وابستگی های دنیوی
۳،۹،۱۲	۳،۴،۱۰،۱۳،۱۴	۳،۸،۱۲	۲،۳،۷،۱۰،۱۴	۳،۶،۹،۱۲	جو اجتماعی سیاسی
۳،۹،۱۰،۱۲	۱،۵،۱۰،۱۲،۱۴	۳،۹،۱۰،۱۲	۲،۴،۵،۷،۸،۱۲	۱،۶،۸،۱۰،۱۲	جو رسانه ای
۳،۵،۱۰،۱۲،۱۴	۴،۱۰،۱۱،۱۴	۲،۴،۱۰،۱۱	۲،۴،۹،۱۴	۱،۴،۸،۱۴	میزان دسترسى به الگوهای دینی